

Федотов О. П.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри морського та митного права, докторант

Національного університету «Одеська юридична академія»

Авдеев О. Р.,

здобувач кафедри морського та митного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД КОНТРОЛЬОВАНОЇ ПОСТАВКИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Анотація. Стаття присвячена дослідженням суб'єктного складу контролльованої поставки наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів відповідно до змін в українському законодавстві, що відбулися протягом 2012–2015 рр. Зазначається невідповідність деяких підзаконних нормативно-правових актів щодо організації контролльованої поставки нормам Кримінального процесуального кодексу України та пропонуються шляхи її можливого виправлення.

Ключові слова: контрабанда, контролльована поставка, органи доходів і зборів, протидія контрабанді наркотичних засобів.

Постановка проблеми. Сучасний стан і тенденції поширення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів примушує оцінювати її не тільки як соціально-правове явище, а і як політичний феномен. Вона пронизує всі сфери життєдіяльності держави й суспільства, а також пов'язана із глобальними проблемами, що викликають у суспільстві підвищену напруженість (економіка, міжнародні відносини, внутрішньо-й зовнішньополітичні перетворення тощо). При цьому кожна з цих сфер відчуває на собі деструктивну силу кримінальних процесів [1, с. 103].

Контрольована поставка як особливий захід організації боротьби з контрабандою наркотичних засобів давно визнана міжнародним співтовариством дієвим механізмом протидії цьому негативному явищу. Національні законодавства, утілюючи світові стандарти митної справи та боротьби з організованою злочинністю, передбачають спеціальні норми щодо організації й проведення контролльованих поставок. Не є винятком й Україна, яка, перебуваючи на перетині морських, судноплавних і повітряних сполучень між східними та західними державами й маючи нестабільну внутрішню ситуацію, перебуває в полі зору злочинних формувань як держава транзиту та держава-споживач наркотичних речовин, що зумовлює підвищену увагу до протидії їх контрабанді. Останні зміни, які відбулися в українському законодавстві, змушують звернутися до дослідження суб'єктного складу контролльованої поставки й визначити недосконалості чинного нормативно-правового забезпечення її проведення.

Наукові розвідки в царині протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів згруповано за трьома основними напрямами правової науки: кримінально-правовий (Н.А. Мирошниченко, А.А. Музика, О.В. Наден, А.М. Полях, Є.Л. Стрельцов, В.В. Сташик, В.Я. Тацій, Є.В. Фесенко, С.С. Яценко, А.Я. Кромова, С.О. Сорока та ін.),

кримінологічний (О.М. Джужа, А.П. Закалюк, О.М. Костенко, Ю.Г. Пономаренко, А.М. Полях, В.Г. Пшеничний, М.П. Селіванов, Д.Ю. Стригун, В.А. Тимошенко, М.І. Хавронюк та ін.) і митно-правовий (Є.В. Додін, Л.В. Калаянова, О.П. Федотов та ін.). Дослідження контролльованої поставки як заходу (методу) протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів зосереджені у працях О.М. Бандурки, Є.В. Додіна, В.В. Комашко, В.С. Зобова, В.І. Михайлова, В.В. Ніколюка, О.П. Федотова, М.С. Хруппи, А.М. Шеворакова, А.А. Шахматєва, В.М. Шевчук, О.Ю. Шумілова, В.М. Ягодинського, О.А. Ялбуганова. Проте в їхніх роботах не враховано сучасний стан правового забезпечення проведення контролльованих поставок в Україні, зокрема зміни, що сталися протягом 2012–2015 років у митному та кримінальному процесуальному законодавстві. Це зумовило обрання метою статті одного з аспектів здійснення контролльованих поставок наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, зокрема визначення суб'єктного складу цього заходу боротьби із контрабандою зазначених речовин і правових зasad його діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 456 Митного кодексу України (далі – МК України) [2], суб'єктами здійснення контролльованої поставки наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів є органи доходів і зборів та інші державні органи, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Відповідно до МК України, термін «органі доходів і зборів» означає центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізує державну податкову і митну політику, митниці та митні пости (п. 341 ст. 1). Цим пунктом ст. 1 МК України було доповнено відповідно до Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України у зв’язку з проведенням адміністративної реформи» від 04.07.2013 р. [3] через створення Міністерства доходів і зборів України шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України в єдиний орган, згідно з Указом Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» від 24.12.2012 р. № 726/2012 [4]. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про ліквідацію Міністерства доходів і зборів» від 01.03.2014 р. № 67 [5], це міністерство було ліквідовано й, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної фіскальної служби» від 21.05.2014 р. № 160 [6], реорганізовано шляхом перетворення на Державну фіскальну службу – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом

Міністрів України, а попередня Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2014 р. № 67 про його ліквідацію визнана та-кою, що втратила чинність.

У результаті цих законодавчих змін виникла колізія між нормами МК України й зазначеними Постановами Кабінету Міністрів України в частині найменування відповідних органів – чи то органами доходів і зборів (за аналогією з назвою ліквідованого або реорганізованого шляхом перетворення Міністерства доходів і зборів і норм МК України), чи то фіiscalними органами (відповідно до назви утвореної Служби), що не було передбачено МК України. Цю колізію було ліквідовано більше ніж за рік, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення зміні до пункту 7 Положення про Державну фіiscalну службу України» від 04.06.2015 р. № 360 [7], і визнано, що Державна фіiscalна служба (далі – ДФС) та її територіальні органи є органами доходів і зборів (п. 7 Положення про Державну фіiscalну службу України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 236 [8]).

Згідно з Положенням про Державну фіiscalну службу України, ДФС, відповідно до покладених на неї завдань, зокрема, запобігає та протидіє контрабанді й порушенням митних правил на митній території України; виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди й інших правопорушень у сфері державної митної справи, уживає заходів щодо їх усунення (п. 4); для виконання покладених на неї завдань ДФС має право на таке: проводити, зокрема, у взаємодії з іншими правоохоронними органами спеціальні заходи, у тому числі контрольовані поставки щодо виявлення, запобігання, припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також заходи щодо переміщення товарів під негласним контролем (п. 6).

Територіальними органами ДФС України є митниці (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська, Київська міська митниці) ДФС у своїй структурі мають управління аналізу ризиків та протидії митним правопорушенням, структурними підрозділами яких є сектори (Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Сумська, Херсонська митниці), відділи (Одеська, Вінницька, Волинська, Донецька, Київська, Львівська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська, Київська міська митниці) боротьби з незаконним переміщенням наркотиків і зборів (та кінологічного забезпечення (Рівненська, Миколаївська митниці)). Тернопільська та Івано-Франківська митниці мають у своїй структурі відділи аналізу ризиків та протидії митним правопорушенням. Лише у Вінницькій, Київській і Луганській митницях у структурі наявні оперативні управління боротьби з контрабандою й митними правопорушеннями.

Відповідно до ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України [12] (далі – КПК України), слідчі органів безпеки здійснюють досудове розслідування злочинів, зокрема, передбачених ст. 305 Кримінального кодексу України [13] (далі – КК України) (контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів). Органами безпеки є СБУ та її територіальні підрозділи, які, відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. [14], є державними правоохоронними органами спеціального призначення, що забезпечують державну безпеку України (ст. 1).

Це не випадково, адже попри те, що ст. 305 КК України міститься в розділі, присвяченому злочинам проти здоров'я населення, у ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. [15] зазначається, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національної безпекі України, стабільноті в суспільстві, зокрема, є можливість незаконного ввезення в країну наркотичних засобів. А основними напрямами державної політики з питань національної безпеки України, зокрема, є зосередження ресурсів і посилення координації діяльності правоохоронних, розвідувальних і контррозвідувальних органів України для боротьби з організованою злочинністю й наркобізнесом; участь України в міжнародному співробітництві у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, наркобізнесом (ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

При цьому, зважаючи на зміст ч. 2 ст. 456 МК України стосовно затвердження порядку проведення контролюваної поставки наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, відповідним нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову й митну політику (Державна фіiscalна служба України), Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону (Державна прикордонна служба України), погодженим із Генеральною прокуратурою України та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України, коло суб'єктів, що беруть участь у забезпеченні (або мають бути чи можуть бути за необхідності повідомленими про здійснення) контролюваних поставок наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, не обмежується органами доходів і зборів та Служби безпеки України: до них належать й органи внутрішніх справ, і прикордонні органи, й органи прокуратури. Для підтвердження цього нашого припу-

відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [11], до кола державних органів, що мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, належать оперативні підрозділи Міністерства внутрішніх справ України (далі – Міністерство внутрішніх справ України, МВС України), Служби безпеки України (далі – Служби безпеки України, СБУ), Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, управління державної охорони, органів доходів і зборів (оперативні підрозділи податкової міліції та підрозділи, які ведуть боротьбу з контрабандою), органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України; розвідувального органу Міністерства оборони України, Національного антикорупційного бюро України.

На сьогодні «оперативних підрозділів, які ведуть боротьбу з контрабандою» більшість митниць у своїй структурі не мають, що підтверджує інформація офіційних веб-порталів митниць ДФС України. Так, Одеська, Волинська, Дніпропетровська, До-

щення необхідно звернутися до Інструкції про порядок проведення контролльованої поставки, контролльованої та оперативної закупки товарів, предметів, речей, послуг, документів, засобів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних і юридичних осіб незалежно від форм власності, затвердженої спільним Наказом МВС, СБУ та Міністерства доходів і зборів України, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України від 17.10.2013 р. № 1776/24308 [16], проте через обмежений доступ на загальнодоступних інформаційних ресурсах її не оприлюднено.

Отже, на сьогодні здійснення контролльованих поставок можливе спільно органами доходів і зборів (митними органами) та оперативним підрозділами СБУ, у взаємодії з органами внутрішніх справ, прикордонними органами й органами прокуратури, а також правоохоронними та митними органами іноземних країн.

При співпраці органів доходів і зборів (митних органів) і правоохоронних органів України під час проведення контролльованої поставки наркотиків органи доходів і зборів (митні органи) залучаються тільки в тому випадку, якщо наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори перетинають митний кордон України (увезення, вивезення, транзит). Тобто, на органи доходів і зборів (митні органи) покладається невеликий обсяг дій із підготовки й проведення контролльованої поставки тільки в зонах (постійних чи тимчасових) митного контролю, і вони не мають можливості (або цілком залежні від правоохоронних органів у питанні організації й проведенняї такої поставки) самостійно проводити зазначений метод боротьби з контрабандою наркотичних речовин [17]. Також на органи доходів і зборів (митні органи) покладено інформування відповідних територіальних органів Служби безпеки України про факти виявлення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів.

Контрольовані поставки, здійснювані зазначеними органами, є доволі результативними: за повідомленням офіційного веб-порталу Одеської митниці ДФС України, наприкінці березня 2015 р. до Одеського морського торговельного порту із Грузії на адресу українського підприємства прибув контейнер із вантажем «промислова сіль» загальною кількістю 896 непрозорих полімерних мішків вагою 22 620 кг. Під час огляду вантажу використовувався детектор наркотичних речовин IONSCAN 400B, який дав позитивний результат на наркотичний засіб – героїн. У 15 мішках із загальної партії знаходилась речовина сіро-рожевого кольору, загальною вагою близько 147 кг (брутто). Тобто, наркотичний засіб переміщувався із прихованням від митного контролю шляхом використання засобу, що ускладнює його виявлення. По цьому факту до УСБУ в Одеській області направлено повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Результатом його опрацювання стало проведення спільнотого оперативного заходу «контрольована поставка» [18].

Як зазначалося вище, суб'єктами проведення контролльованих поставок можуть бути також правоохоронні та митні органи іноземних держав, що є необхідним при виявленні ввезення, вивезення, транзиту наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, зокрема їх контрабанди. При цьому не варто відкидати можливості залучення органів доходів і зборів (митних органів) і до проведення контролльованої поставки зазначених речовин і без перетину державного кордону України.

Рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукої) дії, як контроль за вчиненням злочину, до якого належить контролльована поставка (ст. 271 КПК України), приймає проку-

рор (ст. ст. 36, 41, 246 КПК України). Це підтверджується п. 2.3 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [19], відповідно до якого виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Проте, згідно з Інструкцією про порядок проведення контролльованої поставки, контролльованої та оперативної закупки товарів, предметів, речей, послуг, документів, засобів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності (п. 1.8), рішення про проведення контролльованої поставки виносить керівник (або його заступник) оперативного підрозділу, яке погоджується із відповідним прокурором. Отже, ці нормативні акти по-різному визначають повноваження суб'єктів оперативно-розшукової діяльності на прийняття рішень про проведення контролльованої поставки та порядку його узгодження [20]. Крім того, галузевим Наказом Генерального прокурора України «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність» від 03.12.2012 р. № 4/1гн-1 також не передбачено право прокурора на внесення постанови про проведення контролльованої поставки, а лише на її погодження (п. 13) [21].

Висновки. Отже, дослідження суб'єктного складу контролльованої поставки як особливого заходу організації боротьби із контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів виявило, що до кола суб'єктів її безпосередньо здійснення належать органи доходів і зборів (митні органи) та органи Служби безпеки України. Їхні дії можуть бути погоджені з органами внутрішніх справ, прикордонними органами й органами прокуратури. Аналіз порядку прийняття рішення про проведення контролльованої поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів засвідчив наявність неузгодженості норм КПК України із підзаконними нормативно-правовими актами, що потребує виправлення шляхом унесення в них відповідних змін або розміщення відповідно до відсилання до норм КПК України.

Література:

- Гумін О.М. Характеристика контрабанди наркотичних засобів: правові та практичні аспекти / О.М. Гумін // Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 5. – С. 100–103 – С. 103. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/5_2014/28.pdf.
- Митний кодекс України від 13.03.2012 р // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175 (із наступними змінами та доповненнями).
- Про внесення змін до Митного кодексу України у зв'язку з проведенням адміністративної реформи : Закон України від 04.07.2013 р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 60. – Ст. 2135.
- Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 24.12.2012 р. № 726/2012 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 99. – Ст. 3998.
- Про ліквідацію Міністерства доходів і зборів : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2014 р. № 67 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 22. – Ст. 685 (утратила чинність).
- Про утворення Державної фіiscalної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 160 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 46. – Ст. 1213.
- Про внесення змін до пункту 7 Положення про Державну фіiscalну службу України : Постанова Кабінету Міністрів Україн

- ни від 04.06.2015 р. № 360 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 46. – Ст. 1478.
8. Положення про Державну фіскальну службу України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 236 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 55. – Ст. 1507.
9. Державна фіскальна служба України. Територіальні органи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/teritorialni-organi/>.
10. Структура Одеської митниці ДФС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.sfs.gov.ua/dfs-u-regioni/mitnitsya/struktura/>.
11. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
14. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382 (із змінами).
15. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
16. Бабіков О. Використання у кримінальному провадженні як доказів матеріалів, отриманих оперативними підрозділами у здійсненні ОРД/О. Бабіков, В. Соколкін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://khar.gp.gov.ua/ua/intervu_ta_komentari?_m=publications&_t=rec&id=148562&s=print.
17. Федотов О.П. Організаційно-правові основи боротьби митних органів України з контрабандою наркотиків / О.П. Федотов // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 24. – С. 340–348. – С. 344.
18. Одеська митниця ДФС спільно з УСБУ в Одеській області виявила понад 140 кг героїну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/192464.html>.
19. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена Наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Держкордонслужби, Міністерства України, Мін'юсту України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12/print1434001834377853>.
20. Бабіков О.П. Проблемні питання використання як доказів у кримінальному провадженні матеріалів контролюваної поставки, оперативної закупки / О.П. Бабіков // Досудове розслідування: актуальні
- ні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. / редкол. : С.Є. Кучерина (голов. ред.), В.В. Федосеєв (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2014. – Вип. 6. – С. 16–17.
21. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність : Наказ Генерального прокурора України від 03.12.2012 р. № 4/1гн-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP12041.html.

Федотов А. П., Авдеев А. Р. Субъектный состав контролируемой поставки наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров

Аннотация. Статья посвящена исследованию субъектного состава контролируемой поставки наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов и прекурсоров в соответствии с изменениями в украинском законодательстве, произошедшими в течение 2012–2015 гг. Отмечается несоответствие некоторых подзаконных нормативно-правовых актов относительно организации контролируемой поставки нормам Уголовного процессуального кодекса Украины и предлагаются пути его возможного исправления.

Ключевые слова: контрабанда, контролируемая поставка, органы доходов и сборов, противодействие контрабанде наркотических средств.

Fedotov A., Avdeyev A. Subject structure of controlled delivery of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors

Summary. The article is dedicated to the research of subject structure of a controlled delivery of drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors according to the changes in the Ukrainian legislation, which have happened in 2012–2015. It is noted about discrepancy of some subordinate normative legal acts on the organization of a controlled delivery to standards of the Criminal procedural code of Ukraine and ways of their improvement are offered.

Key words: smuggling, controlled delivery, bodies of income and duties, counteraction to smuggling of drugs.